

واحد چابهار

انقلاب اسلامی و ریشه های آن

مفهوم انقلاب :

- واژه ((Revolution)) از اصطلاحات علم اختر شناسی بوده که به معنای چرخش دورانی افلاک و بازگشت سیاره گان به جای اول به کار می رفته است اما امروزه در مورد مسائل گوناگونی مانند انقلاب صنعتی، اجتماعی، فکری و... به کار می رود منظور از انقلاب در این کتاب انقلابهای اجتماعی و بزرگ است.

عوامل انقلاب:

۱. نارضایتی عمیق از وضع موجود
۲. ظهور و گسترش ایدئولوژی (های) جدید جایگزین
۳. گسترش روحیه انقلابی
۴. رهبری و نهادهای بسیج گر

عناصر انقلاب :

۱. شرکت توده ها (مردمی بودن)
 ۲. وجود عنصر خشونت
 ۳. تغییر ساختارهای اجتماعی - سیاسی جامعه
- تفاوت انقلاب با دیگر پدیده ها:
۱. رفرم

رفرم به تغییرات تدریجی و جزئی که از سوی حاکمان به صورت قانونی و مسالمت آمیز انجام پذیرد گفته میشود. رفرم بر خلاف انقلاب از سوی رژیم سیاسی حاکم تحقق می پذیرد و اموری مانند بسیج توده ای، تغییر رژیم سیاسی و خشونت در آن راه ندارد.

۲- نهضت

نهضت (جنبش) حرکتی معمولاً دراز مدت است که ممکن است انقلاب فقط بخشی از آن به شمار آید. و ممکن است به شکل تلاشهای فکری و فرهنگی آغاز شده، سپس در اثر گسترش افکار جدید، رنگ سیاسی و انقلابی به خود گیرد و حتی به انقلاب منجر شود.

۳. کودتا

- کودتا اقدام سریع گروهی از نظامیان علیه یک رژیم سیاسی است که به دنبال انتقال و جابجایی قدرت از طریق خشونت نظامی می باشد.
- از ویژگی های انقلاب بی بهره است. نتایج آن یکسان نیست زمانی تنها به تغییرات سیاسی و گاهی نیز سبب تغییرات عمیق اجتماعی و اقتصادی و... می گردد.

۴- شورش

- حرکتی مقطعی یا واکنشی با ماهیت و دامنه های متفاوت است که گاه مقدمه حرکتی انقلابی است.
- بسیاری از مواقع از همراهی مردم، ایدئولوژی جدید و برنامه ای برای تغییر نهادهای سیاسی و اجتماعی برخوردار نیست. و بسیاری از آنها در مدت کوتاهی سرکوب می شود یا فرومی نشیند.

۵- جنگ داخلی

- مبارزه مسلحانه برای کسب قدرت میان طرفهای درگیر در یک کشور است که به سبب طغیان بخشی از قدرت علیه بخش دیگر و یا درخواست تجزیه ارضی، خود مختاری و... از سوی گروهی از ساکنان کشور میان گروههای مسلحانه خواستار قدرت صورت می گیرد.
رویکردهای مختلف در تحلیل انقلاب اسلامی ایران :

- نگاهی دقیق به منابعی که تاکنون در باره انقلاب اسلامی ایران نگاشته شده، نشان می دهد که این آثار بر یک یا تعدادی از عوامل و یا بر همه عوامل فرهنگی، جامعه شناختی، اقتصادی، و... در وقوع انقلاب اسلامی تاکید کرده اند. که به چند مورد اشاره می شود.

چند دیدگاه و نظریه‌یامون انقلاب و انقلاب اسلامی ایران

۱-تدا اسکاچیل:

- وی با دیدن انقلاب ایران از نظریه خود که نقش اراده را در وقوع انقلاب نفی می کرد برگشت و گفت ((اگر در دنیا تنها یک انقلاب، آگاهانه ساخته شده باشد آن انقلاب ایران است.))

۲- ماروین زونیس:

- وی در تحلیل انقلاب ایران به بررسی روانشناسی شاه پرداخته و معتقد است تا زمانی که عواملی (مانندارنست پرون، اسدالله علم، و...) قدرت روانی لازم را به شاه تجویز می کردند خللی وارد نمی شد. اما در زمان وقوع انقلاب همه آن عوامل از دست رفته بودند.

۳-نظریه جیمز دیویس :

- طبق این نظریه اگر جامعه ای برای مدتی نسبتاً طولانی وضعیت اقتصادی بهتری داشته باشد و سپس، کسب آنها با رکوردی سریع مواجه شود دچار اغتشاش خواهد شد که ممکن است موجب شورش یا انقلاب شود.

۴-نظریه چالمرزجانسون

- بر اساس این دیدگاه، انقلاب در اثر سه عامل متوالی به وقوع می پیوندد:
- عدم تعادل (رکود قدرت) + ناسازگاری نخبگان حکومتی + عوامل شتابزا «««««««««« انقلاب

۵-نظریه میشل فوکو

- اساس تحلیل فوکو عدم وجود انگیزه های مادی و اتفافی و تصادفی نبودن انقلاب ایران و تاکید بر نقش رهبری مذهبی و ایجاد تغییر در خویشتن، معنویت گرایی سیاسی و فرامدرن بودن انقلاب ایران

برخی از ویژگیهای جامعه ایران در قرن نوزدهم:

- اختلافات فرقه ای و قومی
- مذهب عامل انسجام ملی
- استبداد و خشونت دولتها و حاکمان
- شکستهای متوالی از دول روس و انگلیس
- عدم مشروعیت مذهبی
- اغلب جامعه روستایی و عشایری

قیام تنباکو :

- پس از واگذاری امتیاز انحصار توتون و تنباکوی ایران به شرکت انگلیسی رژی تجار تهران و سپس مردم شیراز به رهبری سیدعلی اکبر فال اسیری و نهایتاً با فتوای تحریم توتون و تنباکو توسط میرزای شیرازی و لغو امتیاز همراه بود.

پیامد های قیام تنباکو:

• نماینگر قدرت مردم در مقابل حاکمان خود کامه قاجار و اولین مقاومت همگانی علیه استعمار خارجی بود

• از ظهور سیاسی روحانیت به عنوان رهبران جنبش اجتماعی خیر داد.

• دمیده شدن روحی تازه در کالبد مردم

• سست شدن مشروعیت سلطنت قاجاری

برخی از عوامل رشد اعتراضات پس از قیام تنباکو :

۱. ضعف دولت

۲. اعطای امتیاز به بیگانگان و عقد قرارداد های استعماری

۳. ظلم و ستم حکام

۴. بحران اقتصادی

۵. رشد آگاهی سیاسی مردم

۶. ضعف و بیماری مظفر الدین شاه

مهمترین اتفاقات قبل از مشروطه:

۱. اتحاد بهبهانی، طباطبایی علیه دولت استبدادی

۲. اجتماع مردم در باغ میکده و انتخاب کمیته ۹ نفره

۳. هجرت علما به حضرت عبد العظیم و قم

۴. درخواست تاسیس عدالتخانه و...

۵. اهانت نوز بلژیکی به روحانیت و...

زمینه آشنایی مردم با مفهوم مشروطه :

پناه بردن عده ای از مردم و روشنگران به سفارت انگلیس که به مدت یک ماه که باعث آشنا شدن مردم با مفهوم

مشروطه گردید و تقاضای عدالتخانه به مجلس شورا تغییر یافت و باعث صدور امضا مشروطه در مرداد ۱۲۸۵ از

سوی مظفر الدین شاه گردید.

علل نارضایتی علما از دربار قاجار:

۱. نفوذ بیگانگان و اعطای امتیازات و نگرانی علما از رواج فرهنگ غربی

۲. ضعف و فساد در دستگاه قاجار

روحانیت و مشروطه :

- ابتدا مهمترین قدرت حامی مشروطه بود. سپس به خاطر برخی کجروی ها عده ای از علما به مبارزه با آن پرداختند و عملاً به دو دسته تقسیم شدند

۱. شیخ فضل ا... نوری که از حمایت سید کاظم یزدی برخوردار بود.

۲. نائینی که از حمایت آخوند خراسانی و... برخوردار بود.

- ویژگیهای روشنفکران ایران در قرن ۱۹ :
- نگاه به غرب با حسرت و حیرت و برخورد غیر نقادانه با آن
- جذب شدن در سازمان های فراماسونری
- گسترش مفاهیم غربی و بی اعتنایی به سنتهای مذهبی
- اعتماد بیش از اندازه به دولتهای غربی
- نبود پایگاه مردمی

عوامل شکست مشروطه :

۱. عوامل درونی:

- ابهام در ایدئولوژی مشروطیت
- ماهیت متفاوت نیروهای مشروطه خواه

- نفوذ عناصر مستبد و وابسته و غربزدگی افراطی
- ناکامی در ایجاد یک دولت مرکزی کارآمد

۲. عوامل بیرونی:

اتحاد روس و انگلیس

مهمترین جنبش های مردمی پس از جنگ جهانی ۱۳۰۴-۱۲۹۹:

- میرزا کوچک خان قیام مسلحانه ای را در جنگلهای گیلان در واکنش به فساد حاکم بر کشور سازمان داد.
- قیام شیخ محمد خیابانی برای ریشه کنی هرج و مرج در آذربایجان.
- قیام تنگستانیها با حمایت علمای فارس علیه نفوذ انگلستان در جنوب.

روی کار آمدن رضا خان :

- انگلستان برای تثبیت وضعیت سیاسی و... خود رضاخان میرپنج را برای کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ انتخاب کرد.
- وی با سازماندهی ارتش و ایجاد امنیت محبوبیت زیادی به دست آورد. و در ۱۳۰۵ رسماً تاجگذاری کرد.

وضعیت اقتصادی در دوران رضا شاه:

- درآمد عمده کشور مصرف ارتش و نظام می شد.
- کشاورزان با فقر روبرو بودند.
- نابودی صنعت دامداری با اسکان عشایر
- اگرچه اقتصاد رشد داشت اما عمدتاً به نفع رضا شاه و طرفدارانش صورت گرفت.

اقدامات سیاسی و فرهنگی دولت رضا شاه:

- استبداد و خشونت
- ستیز با مذهب و نهادهای مذهبی با هدف نابودی تشیع
- نابودی هرگونه نهاد اجتماعی و مجرای همبستگی
- باستانگرایی ناسیونالیستی
- سیاست یکپارچه سازی قومی و فرهنگی

برخی از وقایع دوران محمد رضا پهلوی:

- اشغال ایران
- نهضت ملی شدن نفت
- کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
- قیام امام خمینی
- قیام ۱۵ خرداد ۴۲
- تشدید وابستگی و استبداد (۵۵-۱۳۴۳)
- آغاز مخالفت های علنی از سال ۱۳۵۵ به بعد

پیامد های اشغال ایران :

- آزادی احزاب و جناحهای سیاسی
- پراکندگی قدرت میان مجلس، دولت، احزاب، سفارتخانه های خارجی و دربار
- تغییر پی در پی دولتمردان و کابینه ها

نهضت ملی شدن صنعت نفت:

- طرح ملی شدن صنعت نفت اولین بار با پیشنهاد رحیمیان نماینده قوچان در مجلس چهاردهم مطرح شد که حتی مصدق هم از آن حمایت نکرد
- با وجود مخالفت های بسیار داخلی و خارجی صنعت نفت ایران در اسفند ماه ۱۳۲۹ ملی اعلام شد.

لایحه انجمنهای ایالتی و ولایتی:

- دولت علم در مهرماه ۱۳۴۱ آن را مطرح کرد
- بادعوت امام خمینی علمای قم مخالفت خود را اعلام داشته و خواستار لغو آن شدند.
- لغو این لایحه اولین رویارویی جدی شاه و علما بود.

اصول انقلاب سفید:

- این برنامه که به انقلاب شاه و ملت نیز مشهور بود شامل شش اصل می شد که شخصا توسط شاه مطرح گردید.
- مخالفت علما با آن بخاطر وابستگی دولت به آمریکا و ادامه سیاست های ضد مذهبی
- امام خمینی انتخابات در این زمینه را تحریم کرد.

قیام پانزده خرداد:

- امام در ۱۳ خرداد مصادف با روز عاشورا حمله رژیم به فیضیه را محکوم کرد.
- رژیم در سحرگاه ۱۵ خرداد امام را دستگیر و به تهران منتقل کرد
- در بسیاری از شهرها تظاهرات برپا گردید و شاه دستور سرکوب معترضان را صادر کرد.

پیامدهای قیام پانزده خرداد:

- ناامیدی مخالفان از دولت پهلوی
- تغییر شیوه سنتی مبارزه به مبارزه مسلحانه
- انتقال رهبری مبارزه سیاسی به روحانیت و خاصه شخص امام خمینی ره
- از بین رفتن بقایای مشروعیت رژیم و تزلزل پایگاه اجتماعی آن

عوامل ایجاد سیاست فضای باز در سال ۱۳۵۵:

- آگاهی به اینکه سیاست سرکوب را نمی توان برای همیشه ادامه داد
- با آگاهی از بیماری خود درصدد زمینه سازی انتقال آرام قدرت به فرزندش بود.
- اوج تبلیغات جهانی علیه رژیم شاه

تشدید وابستگی و استبداد ۵۵-۱۳۴۳:

- تصویب لایحه کاپیتولاسیون توسط مجلس
- سال ۴۳ آغاز دوره استبدادی خشن در دوره پهلوی
- تمام مخالفان را سرکوب کرد.
- مهمترین کار رژیم از لحاظ سیاسی تشکیل حزب رستاخیز بود.

نمونه هایی از سیاست فضای باز:

- بهبودی وضع زندانها و کاستن از شدت شکنجه
- اصلاح قانون دادرسی
- تغییرات در هیات دولت و برکناری هویدا پس از ۱۳ سال
- سروسامان دادن به اوضاع اقتصادی

موانع اصلی سیاست فضای باز:

- عدم سازوکار قانونی برای مشارکت سیاسی و...
- از بین بردن تمام نهادهای مستقل و آزاد.
- عدم وجود حلقه ارتباطی بین دولت و مردم از سال ۴۲ به بعد.
- جدی نبودن شاه و سردمداران او در اجرای این سیاست.
- ۴. ویژگی شخصیتی محمد رضا شاه.

طوفان انقلاب، آغاز فروپاشی نظام سیاسی :

- درگذشت مشکوک حاج آقا مصطفی خمینی
- برپایی یاد بود در شهرهای مختلف به مناسبت شهادت فرزند امام
- انتشار مقاله توهین آمیز به شخصت امام در روزنامه اطلاعات در ۱۷ دی ۱۳۵۷.

برخی حوادث سال ۵۷-۵۶ قبل از انقلاب :

- تظاهرات طلاب و مردم قم و برخی شهرها
- آتش سوزی سینما رکس آبادان
- تغییر پی در پی نخست وزیران
- تظاهرات مردم تهران به مناسبت عید فطر
- تظاهرات ۱۷ شهریور ۵۷ تهران.
- اعتصابات کارگران صنعت نفت
- فرار شاه و ورود امام (ره)

ساختار سیاسی دولت پهلوی:

- ۱- شاه و دربار
- ۲- ارتش
- ۳- ساواک
- ۴- احزاب وابسته
- ۵- نقش نفت در اقتصاد سیاسی
- ۶- باستانگرایی ناسیونالیستی
- ۷- وابستگی به آمریکا

۱- شاه و دربار:

نظام پهلوی کاملاً فردی و بر محور شخص شاه استوار بود این فرد محوری بعد از کودتای ۲۸ مرداد آغاز شد و تملق جانشین قانون گردید و افراد و شخصیت‌های مستقل حذف و به تدریج ساختار سیاسی و... به شخص شاه وابسته شد.

۲- ارتش:

- مهمترین رکن قدرت شاه ارتش بود.
- اختصاص دادن یک سوم بودجه کشور به ارتش.
- تمایل شاه به تقویت ارتش ریشه در دکترین نیکسون دارد.
- مهمترین ضعف ارتش پهلوی وابستگی به شخص شاه بود.

۳- ساواک:

- این سازمان در سالهای میانی دهه ۳۰ با کمک سیا، موساد و... به وجود آمد.
- تیموربختیار ریاست آن بود.
- در دهه ۴۰ و ۵۰ مخالفین را سرکوب یا دستگیر کرد.
- ساواک هرگز موجبات بقای رژیم را فراهم نیاورد.

۴- احزاب وابسته:

- تأسیس دو حزب ملیون و مردم در دهه ۳۰ بر طبق الگوی نظام سیاسی آمریکا به رهبری اقبال و علم
- انحلال حزب ملیون و جایگزینی حزب ایران نوین
- انحلال همه احزاب و تشکیل حزب رستاخیز در سال ۵۴.

اهداف حزب رستاخیز:

- ۱- جلب رضایت مردم با مشارکت کنترل شده .

۲- بسیج سیاسی توده های متوسط و پایین با اعطای امتیازات حزبی

۳- برخورد با هر گونه فعالیت سیاسی خارج از حزب

۴- آموزش سیاسی مردم در راستای منافع سلطنت پهلوی

نقش نفت در اقتصاد سیاسی:

- مهمترین عامل تأثیرگذار بر تحولات سیاسی معاصر ایران.

- نقش مهم آن در ظهور دیکتاتوری شاه در سال های (۴۲-۵۷)

- استقلال دولت از جامعه

- مشروعیت داخلی و خارجی دولت

- تأمین بودجه نهاد های مختلف.

باستانگرایی ناسیونالیستی شاه:

- ناسیونالیسم شاهنشاهی بعنوان ایدئولوژی مشروعیت بخش

- اوج ظهور آن در جشن های ۲۵۰۰ ساله ایران.

- آخرین بروز رسمی ایدئولوژی شاهنشاهی تغییر تقویم ایران از هجری شمسی به شاهنشاهی.

وابستگی به آمریکا:

- وابستگی به آمریکا از پایه های رژیم پهلوی

- کمک همه جانبه آمریکا

- دفاع از ایران در مقابل تجاوز بلوک شرق.

- با پیوستن به پیمان سنتو به کشورهای غربی پیوست.

- رابطه با آمریکا عامل اصلی تنفر مردم از دولت.

وضعیت اقتصادی ایران در سال های ۵۷-۱۳۳۲:

- خارج شدن اقتصاد از رکود
- فساد و سوء مدیریت
- افزایش بی رویه واردات
- اجرای اصلاحات آمریکایی
- تورم و افزایش قیمتها

- اجرای سلسله برنامه های عمرانی
- وابستگی به درآمد نفت و...

عوامل نابسامانی و بحران اقتصادی:

- ۱- اولویت دادن به رشد و نادیده گرفتن توزیع
 - ۲- بی توجهی به روستا و تمرکز سرمایه گذاری در شهرها
 - ۳- فساد گسترده مدیران
 - ۴- فاصله طبقاتی زیاد در شهرها
 - ۵- بازده بسیار ناچیز سرمایه گذاری
 - ۶- استفاده از صنایع سرمایه بر
- بحران ها و آسیب های دولت پهلوی:
- ۱- مهمترین بحران مشروعیت .
 - ۲- بحران مشارکت سیاسی
 - ۳- نبود مطبوعات مستقل
 - ۴- وابستگی بیش از حد به دولت به شخص شاه
- مخالفان دولت پهلوی:

۱-چپ گرایان: الف:حزب توده ب:سازمان چریک های فدایی خلق
ج:سازمان مجاهدین خلق ایران

۲-ملی گرایان مشروطه خواه: الف:جبهه ملی دوم ب:نهضت آزادی

۳-مخالفان مذهبی

۱-۳-افراد: الف:دکتر علی شریعتی ب:آیت الله مطهری

۲-۳-سازمان ها واحزاب مذهبی: الف:جمعیت فدائیان اسلام ب:هیات های متلفه
اسلامی ج:حزب ملل اسلامی د:روحانیت

مارکسیست ها وچپ گرایان:

- این تفکر عمدتا از طریق شوروی وارد ایران شد وتفسیر لنین واستالین ازاندیشه های مارکس بود.
- درایران مهمترین پرچمدار مارکسیم حزب توده بود که ماهیتی خشن،انقلابی،ضد مذهبی وغیره دموکراتیک داشت

دلایل عدم مقبولیت عمومی مارکسیست در ایران :

- ۱-ماهیت ضد مذهبی این ایدئولوژی.
- ۲-عدم محبوبیت این ایدئولوژی و وابستگی آن به شوروی
برخی از سازمان های مارکسیست وچپ گرا:

۱-حزب توده

- تاسیس: ۱۳۲۰
- تاکید بر قانون اساسی،آزادی های مدنی ودفاع از حقوق کارگران.
- حمایت کورکورانه از شوروی بخصوص در واقعه آذربایجان وکردستان.
- نیرومندترین گروه سازمان یافته در ایران

۲- سازمان چریک های فدایی خلق:

- موسس: بیژن جزنی دانشجوی دانشگاه تهران از هواداران حزب توده
- نوع مبارزه: مسلحانه، چریکی و رادیکال و بیشتر در شهرهای بزرگ و جنگل های شمال
- متاثر از انقلابیون مارکسیست آمریکای لاتین

۳- سازمان مجاهدین خلق:

- موسسین: حنیف نژاد، سعید محسن و...
- متاثر از بازرگان بودند.
- تاکید بر مبارزه مسلحانه
- سعی در تلفیق اسلام و مارکسیسم .
- از سال ۵۴ به بعد چرخش در ایدئولوژی و پذیرش مارکسیسم-لنیسم

ویژگیهای گروههای چپ و دلایل عدم موفقیت :

- عدم نفوذ در میان مردم به دلایل اعتقادات مارکسیستی
- در قالب سازمان های کوچک بر علیه رژیم فعالیت مسلحانه می کردند.
- شناسایی و دستگیری و اعدام اغلب آنها.
- رژیم شاه در مقابله با آنها هیچ ضعفی از خودشان نشان نداد.

ملی گرایان مشروطه خواه :

۱- ویژگیها:

- ریشه داشتن در مدرنیسم

- مهمترین منادی آن روشنفکری ایرانی
- اصرار بر مشروطیت
- حمایت از مبارزه مسالمت آمیز
- دربر گرفتن طیف وسیعی از روشنفکران سکولار تا روحانیون اصلاح طلب.
- عدم اصرار بر نابودی سلطنت.

عوامل افول ملی گرایان مشروطه خواه:

- تشدید استبداد
- استراتژی مبارزه مسالمت آمیز و قانونمند خود نیروهای ملی گرا.
دلایل در دست نگرفتن مبارزات انقلابی از سوی جریان مشروطه خواه :
۱- فاقد ایدئولوژی جایگزین بودند.
۲- فاقد رهبری متحد و انسجام گروهی بودند.
۳- فقدان پایگاه اجتماعی گسترده و ناتوانی در بسیج توده های مردمی است.

مهمترین گروههای ملی گرایی مشروطه خواه:

- ۱- جبهه ملی دوم
- ۲- نهضت آزادی
- ۱- جبهه ملی دوم:
- ۱- در سال ۱۳۳۹ با عنوان جبهه ملی دوم احیاء گردید.
- ۲- فقط توانست اعتصابات محدودی را در برخی از دانشگاهها و... به راه اندازند.
- ۳- هدف اصلی حملات دولت امینی بود .
- ۴- بعد از خرداد ۴۲ با سرکوب رژیم و اختلاف شدید داخلی فرو ریخت.
- ۲- نهضت آزادی:

- از درون جبهه ملی به وجود آمد.
- طالقانی، بازرگان و سحابی از بنیانگذاران آن بودند.
- مهمترین ویژگی نهضت تاکید بر اسلام بود.
- به لحاظ سیاسی بر قانون اساسی مشروطه، ملیت ایرانی و راه مصدق تاکید می کردند.

میزان نفوذ نهضت آزادی:

- در میان روشنفکران و دانشجویان مذهبی اعتبار و نفوذ زیادی یافتند.
- درخشش چندانی در مبارزه با رژیم نداشت.
- نفوذ آن تنها به دانشجویان و روشنفکران مذهبی محدود می شد.
- ارتباط نزدیکی با روحانیت .

مخالفان مذهبی:

- ظهور و گسترش در دهه ۴۰.
- ریشه داشتن در سنت مذهبی جامعه ایرانی
- در واکنش به سیاستهای غربگرایانه دولت پهلوی و... گسترش یافت.
- عمدتاً پدیده ای است شهری
- رویکرد به مذهب عاملی بود برای اثبات شخصیت و هویت ایرانی و نفی سیاست ها

نمونه های گسترش فرهنگ مذهبی:

- تشکیل کانون های مدرنی مانند کانون توحید و مسجد هدایت در تهران.
- در سایر شهرها نیز انجمن ها و مراکز مذهبی شکل گرفتند.
- رشد چشم گیر مجلات و کتب مذهبی نمایانگر گسترش فرهنگ مذهبی در جامعه بود.

دلایل رشد گرایش مذهبی در سطوح مختلف:

- رویکرد روحانیون مبارز از شاگردان امام به فعالیت های فرهنگی در کنار فعالیت های سیاسی بعد از

پانزده خرداد ۴۲

- خصلت های مذهبی جامعه ایران
- سیاست های ضد مذهبی رژیم پهلوی.

- تفسیرهای انقلابی و سیاسی از اسلام

برخی از ویژگیهای اندیشه ای شهید مطهری :

- مهمترین مفسر اسلام ناب
- تفسیر دین از منظر فلسفه اسلامی
- دغدغه اصلی دفاع از حقانیت و جامعیت اسلام
- پاسخگویی به شبهات
- نقد ایدئولوژی مارکسیستی و لیبرالیستی.
- پیوند ناگسستنی بین دین و سیاست
- تاکید بر نقش مهم مردم در اداره کشور

مهمترین سازمان های مذهبی مخالف رژیم پهلوی:

۱- جمعیت فدائیان اسلام

- موسس نواب صفوی در سال ۱۳۲۴ با هدف مبارزه با بی دینی
- ترور کسروی، هژیر و رزم آرا
- ترور نافر جام دکتر فاطمی و علا
- محکومیت پیوستن ایران به پیمان نظامی سنتو

- دستگیری نواب و سه تن از یارانش در ۱۳۳۴
- اولین منادیان حکومت اسلامی

۲- هیأت های متلفه اسلامی:

- مؤسس: مجموعه ای از هیأت های مذهبی مساجد تهران در آغاز دهه ۱۳۴۰
- اعتقاد به اقدامات مسلحانه
- اولین قدم ترور حسنعلی منصور
- بعد از این اقدام اکثر اعضای گروه دستگیر و اعدام شدند. و بقیه زندانی شدند و به اقدامات فرهنگی - فکری روی آوردند.

۳- حزب ملل اسلامی:

- مؤسس: سید محمد کاظم بجنوردی و تعدادی از جوانان مذهبی
- هدف: آموزش و تربیت افراد برای جنگ مسلحانه علیه رژیم
- شناسایی تشکیلات حزب توسط ساواک قبل از هر گونه عملیات
- اولین حزبی است که با هدف براندازی رژیم تاسیس شد.

روحانیت در دوره مشروطه و قبل از رضاخان:

- حضور پر شور در عرصه سیاسی قیام مشروطه
- کنار رفتن پس از انحراف در مشروطه نظیر اعدام شیخ فضل الله نوری و ...
- پایه گذاری حوزه علمیه قم در سال ۱۳۰۰ توسط آیت الله حائری
- دوری از صحنه سیاست و تقویت حوزه ها

روحانیت بعد از رضاخان :

- رشد گرایش سیاسی در حوزه ها بعد از رضا خان
- آیت الله کاشانی مشهورترین روحانی سیاست مدار در این دوره
- اقدامات برخی از مراجع نجف بر علیه رژیم
- مشی غیر سیاسی آیت الله بروجردی
- در اوایل دهه ۴۰ روحانیت و حوزه در مقابل دولت قرار گرفت.

عوامل سوق دادن روحانیت به فعالیت سیاسی از دهه ۴۰ به بعد:

- ظهور امام خمینی (ره) در حوزه های علمیه
- گسترش حوزه های علمیه
- افزایش تعداد طلاب و تمرکز و سازماندهی حوزه ها.
- نفوذ اجتماعی گسترده و توانایی بسیج مردمی
- سیاست فرهنگی رژیم پهلوی
- گرایش شاه به غرب اسرائیل

شاخصه های حوزه علمیه از اوایل دهه ۴۰ به بعد:

- مخالفت با برنامه های اصلاحی رژیم پهلوی و نظام سلطنت
- رشد فعالیت های سیاسی و تحول فکری
- گرایش طلاب به مباحث نظری جدید و تحصیلات دانشگاهی
- افزایش انتشار مجلات دینی و...
- قدرتمند ترین جریان مخالف رژیم

عوامل قدرت روحانیون در دهه ۴۰:

۱- نفوذ اجتماعی

۲- انسجام و سازماندهی

۳- رهبری امام خمینی

۱- عوامل نفوذ اجتماعی روحانیون:

- شرایط مذهبی جامعه ایران.
- روحانیون مهمترین منبع معرفتی جامعه و الهام بخش توده ها.
- روحانیت به عنوان تنها نهاد مدنی مستقل از دولت.
- ج: نقش نهاد مرجعیت

۲- انسجام و سازماندهی روحانیون:

- در دوره ای که نهادهای مدنی دچار تشتت بودند. روحانیت تنها گروهی بود که از سازمانی منسجم و رهبری متحدو... برخوردار بود.
- در مشروطه این انسجام شکسته شد اما بعد از آن روحانیت همواره به عنوان نهادی منسجم عمل کرد.

۳- ویژگی های رهبری امام خمینی:

- عامل قدرت روحانیت .
- تیزهوشی سیاسی، موقعیت شناسی و سازش ناپذیری به همراه شخصیت عرفانی و دینی امام او را به یک رهبر استثنایی تبدیل نموده بود.
- در آستانه انقلاب تقریباً تمامی گروههای مخالف رژیم رهبری امام را پذیرفته بودند.

ویژگیهای علمی و سیاسی امام تا زمان رحلت آیت الله بروجردی:

- تحصیلات ابتدایی در خمین در ۱۹ سالگی به اراک و بعد به قم
- ملاقات با مدرس در مدرسه سپهسالار
- تالیف کشف الاسرار در سال ۱۳۲۳ در رد شبهات حکمی زاده
- برعهده گرفتن نمایندگی سیاسی آیت الله بروجردی

فعالیت سیاسی امام خمینی پس از رحلت آیت الله بروجردی:

- روی آوردن به مبارزه با رژیم پهلوی بعد از لایحه انجمنهای ایالتی و ولایتی
- زندانی شدن امام در خرداد سال ۴۲
- اعتراض به کاپیتولاسیون و شاه در سال ۱۳۴۳
- تبعید به ترکیه
- انتقال امام در سال ۱۳۴۴ از ترکیه به عراق
- عزیمت از عراق به پاریس
- بازگشت به ایران ۱۲ بهمن ۵۷

برخی از فعالیت علمی امام پس از رحلت آیت الله بروجردی:

- تالیف کتاب ارزشمند تحریر الوسیله در ترکیه در مدت نسبتاً کوتاهی
- ارائه نظریه ولایت فقیه در درس فقه خود در سال ۱۳۴۸ که در واقع طرح صریح نظریه بدیل در مقابل حکومت شاهنشاهی محسوب گردید.

دلایل تبعید امام خمینی (ره) از ایران به ترکیه و عراق:

دولت ایران امید داشت که با تبعید امام از یک سو فشارهای داخلی برای آزادی ایشان را بکاهد و از سوی دیگر ابعاد علمی و شان مرجعیت ایشان را تحت الشعاع مراجع نجف قرار دهد

اندیشه سیاسی امام خمینی (ره):

۱- نفی سلطنت

۲- نقد مشروطیت

۳- تبیین نظریه حکومت اسلامی

کیفیت سلطنت در ایران:

- سلطنت پایدارترین شکل حکومت در ایران تا زمان مشروطیت
- به لرزه در آمدن بنیان های مشروطیت .
- امام خمینی در مبارزات خود اصل برابر نفی سلطنت و اصلاح ناپذیری آن قرار داد مردود شمردن هر گونه پیشنهاد برابر بقاء آن.

۱- مهمترین دلایل امام در نفی سلطنت:

۱- عدم اتکاء سلطنت به آراء مردم

۲- متکی بودن بر زور و توارث

۳- عدم وجود نظارت بر سلطان

۴- مخالف با حقوق بشر و داشتن ه ماهیتی ظالمانه

۵- نظامی کهنه و ارتجاعی است

۲- نقد مشروطیت توسط امام:

- با تلاش علما به ثمر رسید ولی بعدها به علل مختلف به نتیجه نرسید.
- در صورت عمل به قانون اساسی مشروطه احتمالاً مشکلات ساختار سیاسی حل می شد.
- امام از دهه ۲۰ به نقد مشروطه و اصل سلطنت و در دهه ۴۰ به فکر تغییر بنیادین نظام پهلوی افتادند.
- ۳- تبیین نظریه حکومت اسلامی:

- تاکید بر احکام اسلام و نظارت علما
- ولایت فقیه ابتدا در کشف الاسرار و بعد در درس فقه در نجف تبیین گردید.
- ولایت فقیه از یک سو تضمین کننده اسلامی بودن نظام و از سوی دیگر با تقوای فقیه از استبداد جلوگیری می کند
- تبدیل نظریه ولایت فقیه از شکل فقهی به نظریه ای سیاسی

اصول اساسی اندیشه امام خمینی (ره):

- عدم مشروعیت سلطنت
- عدم امکان اصلاح نظام سلطنتی
- جامعیت و پیوند دین و سیاست
- کلاس برای ایجاد حکومت اسلامی
- حق فقها در اعمال ولایت سیاسی در عصر غیبت
- حق مردم در تعیین نوع نظام سیاسی و نظارت بر مسئولین

امام ورهبری سیاسی در انقلاب اسلامی:

- از دو جنبه قابل بررسی است:

۱- روش ها و استراتژی های سیاسی در روند مبارزه و فعالیت های انقلابی

۲- نفوذ بی نظیر در اذهان عمومی و محبوبیت گسترده مردمی

۱- استراتژی ها و شیوه های مبارزه سیاسی امام خمینی (ره):

۱- مردمی کردن مبارزه

۲- مذهبی کردن مبارزه

۳- پرهیز از مشی مسلحانه

۴- حفظ اتحاد و انسجام و جلوگیری از انحطاط و مشخص کردن راه مبارزه.

۲- عوامل محبوبیت و نفوذ مردمی امام خمینی (ره):

- شخصیت ویژه امام که رابطه او با مردم به صورت عادی جلوه نمی کرد بلکه رابطه مرید و مراد بود.
- جایگاه امام به عنوان مرجع تقلید
- شرایط اجتماعی که زمینه ساز نفوذ گسترده امام گردید.
- همچنین گسترش شور انقلابی و هیجان مبارزه

تحولات عصر جمهوری

۱- دوره انتقال قدرت

۱۳۵۷ تا ۶۲ بحرانی ترین دوره جمهوری اسلامی است

- مشخصه این دوران رواج آزادی های گسترده سیاسی
- از مهمترین وقایع فراندم ۱۲ فرورین ۵۸ انتخابات خبرگان قانون اساسی
- استعفای بازرگان
- تسخیر لانه جاسوسی آمریکا
- انتخاب بنی صدر به عنوان اولین رئیس جمهور، شروع جنگ و...

تشکیل دولت موقت و وظایف آن از نظر امام خمینی:

- امام خمینی به پیشنهاد شورای انقلاب بازرگان را به عنوان نخست وزیر دولت موقت برگزید
- وظیفه دولت موقت:
- انجام فراندوم

- تغییر رژیم سیاسی
- برگزاری مجلس موسسان
- انجام انتخابات مجلس شورای ملی

شورای انقلاب:

- امام خمینی در دوران اقامت در فرانسه برای سامان دهی امور انقلاب و تشکیل نظام جدید اقدام به تاسیس شورای انقلاب نمود که با عضویت آیات عظام بهشتی، خامنه‌ای، رفسنجانی و... چند تن از اعضای دولت موقت فعال بود.

هدف امام از ایجاد شورای انقلاب:

- پر کردن خلاء مجلس شورای اسلامی بود که به مثابه قوه مقننه باید به تدوین قوانین پردازد به همین جهت شورای انقلاب جایگاهی برتر از دولت موقت داشت .

علل تضعیف دولت موقت:

- ۱- شرایط انتقالی و حساس انقلاب
- ۲- نبود ارتباط تعریف شده سازمانی و تفکیک مناسب قوا.
- ۳- فقدان روح انقلابی در دولت موقت و اختلاف داخلی آنها.

مهمترین گروه‌های سیاسی دوره انتقال:

- ۱- سازمان چریک‌های فدایی خلق
- ۲- پیکار (سازمان پیکار در راه آزادی طبقه کارگر)
- ۳- حزب توده

۱- سازمان چریک‌های فدایی خلق:

- بزرگترین گروه چپ گرایان
- نیرومندترین سازمان مخالف جمهوری اسلامی در سال ۵۸ و ۵۹
- تحریم رفراندوم ۱۲ فروردین ۵۸
- علاقمندی به اینکه ساختار جدید «جمهوری دموکراتیک خلق» باشد
- انتقاد به پیش نویس قانون اساسی

۲- پیکار:

- همان مارکسیست شده های سازمان مجاهدین خلق بودند.
- از ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۱ پرچمدار اصلی مائوئیسم و استالینیسم حزب توده را ستون پنجم شوروی می نامید
- دشمن افراطی چین و شوروی
- تحریم همه پرسه ۱۲ فروردین ۵۸

دوره تثبیت نظام (۶۸-۶۲):

- با افول تدریجی گروهکها در داخل همراه بود.
- این دوره مقارن با ریاست جمهوری آیت الله خامنه ای و نخست وزیری میر حسین موسوی بود.
- مسائل داخلی تحت الشعاع جنگ قرار گرفت.
- جدایی مجمع روحانیون مبارز از جامعه روحانیت

دوره بازسازی اقتصادی ۱۳۷۶-۱۳۶۸:

- برخی از مهمترین اتفاقات
- رحلت امام خمینی در سال (ره) ۱۳۶۸

- انتخاب آیت الله خامنه ای برای تصدی مقام رهبری
- ریاست جمهوری آقای هاشمی
- تجدید نظر در قانون اساسی
- سیر نزولی رقابت های سیاسی تا سال ۷۶

سیاست های دولت در دوره بازسازی اقتصادی:

- سیاست تعدیل و توسعه صادرات.
- خصوصی سازی و جذب سرمایه های خارجی
- بنیان سیاست خارجی بر اساس تنش زدایی

- دوره توسعه سیاسی ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴

- شروع آن با ریاست جمهوری سید محمد خاتمی در خرداد ۱۳۷۶
- گسترش مطبوعات و شفاف شدن مواضع جناحهای داخلی
- مهمترین مباحث مردم سالاری دینی، تحزب، قانون مداری و افزایش مشارکت سیاسی.

سیاست خارجی ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی دوره اول

- تمایلات گام به گام و ملی گرایانه دولت موقت و بنی صدر
- قطع روابط با اسرائیل، آفریقای جنوبی و مصر
- خروج از پیمان سنتو
- جنگ ۸ ساله عراق علیه ایران
- پیام امام خمینی (ره) به گورباچف

دوره دوم سیاست خارجی:

- باپایان جنگ و ریاست جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی آغاز می شود.
- مهمترین اولویت سیاست خارجی این دوره، تنش زدایی، عادی سازی روابط با عربستان و...
- یورش عراق به کویت
- قطع رابطه با انگلستان
- امکان جایگزینی اروپا به جای آمریکا
- دوره سوم سیاست خارجی:
- شروع با ریاست جمهوری آقای سید محمد خاتمی
- تشکیل اجلاس سران کنفرانس اسلامی در ایران
- معرفی چهره ای صلح طلبانه از اسلام و ایران با ارائه نظریه گفتگوی تمدنها
- نارضایتی از حمله آمریکا به افغانستان و عراق
- انقلاب اسلامی و حرکت های انقلابی در جهان اسلام (کشورهای عربی):
- لبنان: جنبش شیعی «امل» «امل اسلامی» و حزب الله و... عراق: حزب الدعوة الاسلامی «مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق»
- سوریه و عربستان: «اخوان المسلمین»
- بحرین: جبهه اسلامی برای آزادی بحرین
- کویت: حزب الله
- فلسطین: «جهاد اسلامی» و «سازمان مقاومت اسلامی»
- انقلاب اسلامی و حرکت های انقلابی در جهان اسلام (غیرعربی):
- پاکستان: نهضت اجرای فقه جعفری
- کشمیر: همواره در اعتراضات مردمی: شعارهای انقلاب اسلامی سر می دهند
- آسیای مرکزی: در تاجیکستان و ازبکستان حرکتهایی دیده می شود.
- قفقاز: بازتاب انقلاب اسلامی وجود داشته